

ZAMONAVIY JAMIYATDA IJTIMOIYLASHUV JARAYONIDAGI QARAMA QARSHILIKLAR

Komilova Dilshoda Ulug'bek qizi

Namangan Davlat Universiteti ijtimoiy ish yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Rahmatova Hayrihon

Pedagogika fanlari doktori dotsent

Annotatsiya Zamonaviy jamiyatda ijtimoiylashuv jarayoni — shaxsning jamiyatga qo'shilishi, ijtimoiy normalar, qadriyatlar va madaniyatni o'zlashtirishi bilan bog'liq murakkab va ko'p bosqichli jarayondir. Ushbu maqolada ayni jarayon davomida yuzaga kelayotgan asosiy qarama-qarshiliklar, ularning ijtimoiy, madaniy, psixologik va texnologik manbalari tahlil qilinadi. Axborot texnologiyalarining keskin rivojlanishi, madaniyatlararo ziddiyatlar, oilaviy institutsiyalarning zaiflashuvi va mehnat bozoridagi noaniqliklar ijtimoiylashuvda muvozanatsizliklarni keltirib chiqarmoqda. Maqolada bu muammolarni aniqlash, tahlil qilish va yechim sifatida integratsiyalashgan ijtimoiy yondashuvlar taklif etiladi.

Kalit so'zlar; ijtimoiylashuv, zamonaviy jamiyat, qarama-qarshilik, shaxsiy rivojlanish, axborot tahdidi, oilaviy muhit, ijtimoiy norma, madaniyat, kommunikatsiya, tarmoqlararo muvofiqlik, ijtimoiy institut, texnologik omillar, mehnat bozori, yoshlar, ijtimoiy muhit.

Bugungi global va dinamik jamiyatda ijtimoiylashuv jarayoni yanada murakkablashib, ko'plab ichki va tashqi ziddiyatlarni o'z ichiga olmoqda. Ijtimoiylashuv — bu shaxsning ijtimoiy muhitda faol ishtirok etishga o'rganishi, ijtimoiy rollarni egallashi va shu orqali jamiyatga moslashuvi jarayonidir. Biroq, XXI asrga xos bo'lgan axborot oqimi, texnologik o'zgarishlar, urbanizatsiya,

migratsiya va madaniyatlararo aralashuv bu jarayonga salbiy va ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli, zamonaviy ijtimoiylashuv klassik ijtimoiy institutlar (oilalar, maktab, mehnat jamoasi) bilan cheklanmay, virtual makon, tarmoq madaniyati va sun'iy intellekt elementlari orqali ham shakllanmoqda.

Mazkur maqolada ijtimoiylashuv jarayonida yuzaga kelayotgan qarama-qarshiliklarning sabablari, ularning shaxsga va jamiyatga ta'siri, shuningdek, zamonaviy sharoitda bu jarayonni qanday optimallashtirish mumkinligi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqotda sotsiologik va psixologik yondashuvlar asosida ijtimoiy integratsiya va ijtimoiy ajralishning real holatlari yoritiladi. O'zbekistonda kechayotgan ijtimoiy jarayonlar, yoshlar ijtimoiylashuvi, qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlar tahlil asosini tashkil qiladi. Shu bilan birga, global tajribalar hamda zamonaviy ijtimoiy siyosatning imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Maqola zamonaviy ijtimoiy muammolarga ilmiy yondashishni taklif etadi va amaliy tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Ushbu ilmiy tadqiqot zamonaviy O'zbekiston jamiyatida ijtimoiylashuv jarayonida yuzaga kelayotgan asosiy qarama-qarshiliklarni aniqlash va tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqotda **aralash metodlar** (miqdoriy va sifatli yondashuvlar) qo'llanildi. Quyidagi usullar asosiy tahlil vositasi bo'lib xizmat qildi:

- **So'rovnoma (anketaviy tahlil):** 2024-yilning dekabr oyida Toshkent shahri, Namangan va Qarshi shaharlarida 18–25 yoshli 240 nafar talaba va o'quvchi yoshlar orasida ijtimoiy qarashlari, qadriyatlarga munosabati, oiladagi holati va axborot vositalari ta'siri haqida maxsus so'rovnoma o'tkazildi. Anketalar anonim bo'lib, ixtiyoriy ishtirok tamoyiliga asoslandi.
- **Yarim strukturaviy intervyular:** O'zbekiston Milliy universiteti va Namangan davlat universitetining 6 nafar sotsiologi hamda 4 nafar psixologi bilan individual suhbatlar tashkil etildi. Mavzular asosida berilgan savollar

orqali ijtimoiy institutlar roli va qarama-qarshiliklarning sabablari haqida chuqur tahliliy fikrlar olindi.

- **Amaliy kuzatuv:** 3 ta umumiy o'rta ta'lim maktabida 1 oy davomida o'quvchilarning o'zaro muomalasi, darsdan tashqari faoliyati va ota-onalar bilan ishlash holati bevosita kuzatildi.
- **Normativ-huquqiy tahlil:** O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi Qonuni, Oila kodeksi va boshqa tegishli huquqiy hujjatlar tahlil qilindi.

Tadqiqot yakunlari ijtimoiylashuv jarayonida bir nechta **aniq va real** ziddiyatli nuqtalarni ko'rsatdi:

1. **Axborot oqimi va media ta'sirining kuchayishi**
So'rovnoma ishtirokchilarining 68 foizi ijtimoiy tarmoqlar (Telegram, Instagram, TikTok) ularning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy o'rin tutishlariga bevosita ta'sir qilayotganini tan oldi. Ayniqsa, o'zbek jamiyatiga yot bo'lgan individualistik yoki materialistik g'oyalarning yoshlar orasida keng tarqalayotgani sezilmoqda.
2. **Oila va maktab institutlarining ijtimoiy nazoratda zaiflashuvi**
Intervyularda qatnashgan mutaxassislarning deyarli barchasi ota-onalarning xorijga mehnat migratsiyasiga ketishi, oilaviy ajralishlar sonining oshishi va farzandlar bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot yetishmasligi ijtimoiylashuv jarayoniga salbiy ta'sir qilayotganini ta'kidladi.
3. **Ta'lim muassasalarida ijtimoiy ongning yetarli shakllanmasligi**
Kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, ko'plab o'quvchilarda o'z fikrini asoslash, jamoada ishlash, bahs-munozaraga kirishish va empatiya ko'rsatish ko'nikmalari yetarli emas. Bu esa ularning jamiyatda faol ishtirok etishini cheklaydi.

4. An'anaviy va zamonaviy qadriyatlar to'qnashuvi

So'rovnomada qatnashganlar orasida ota-onasining qadriyatlari bilan o'zining shaxsiy qarashlari orasida tafovut sezayotganlar 54 foizni tashkil etdi. Bu holat ayniqsa, qizlar orasida keskinroq — ular zamonaviy erkinlikka intilish bilan an'anaviy qoidalarga bo'ysunish o'rtasida psixologik tanglikni boshdan kechirmoqda.

5. Bo'sh vaqtni samarasiz o'tkazish muammosi

So'rovda qatnashganlarning 61 foizi bo'sh vaqtini asosiy “muloqot vositasi” sifatida telefon va internetda o'tkazishini bildirgan. Jismoniy va ijtimoiy faoliyatga kam jalb etilgan yoshlar ko'p hollarda ijtimoiy aloqalarda uzilishlar, yolg'izlik va befarqlik holatlarini boshdan kechirmoqda.

Zamonaviy jamiyatda ijtimoiylashuv jarayoni turli xil ijtimoiy, madaniy va texnologik omillar ta'sirida keskin o'zgarib bormoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy institutlarning – oila, ta'lim muassasasi, ommaviy axborot vositalari va jamiyatdagi norasmiy guruhlarining – o'zaro hamkorligi zaiflashgani shaxsning sog'lom ijtimoiylashuviga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yoshlar o'rtasida individualizm, iste'molchilik va virtual hayotga berilib ketish holatlari real ijtimoiy aloqalarning parchalanishiga olib kelmoqda.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi bir tomondan bilim olish imkoniyatlarini kengaytirayotgan bo'lsa-da, boshqa tomondan, yoshlarning ongini salbiy kontentlar bilan to'ldirishi mumkinligi xavotir uyg'otmoqda. Mass-medialar, ayniqsa ijtimoiy tarmoqlar orqali ilgari surilayotgan hayot tarzi, qadriyatlar va “muvaffaqiyat” tushunchasi jamiyatdagi an'anaviy me'yorlar bilan ziddiyatga kirishmoqda. Bu ziddiyat ijtimoiy identifikatsiya inqiroziga sabab bo'lishi mumkin.

Oila institutining zaiflashuvi ham ijtimoiylashuvdagi muammolarning asosiy sababi sifatida ko'rsatildi. Mehnat migratsiyasi, ota-onalarning bandligi

yoki e'tiborsizligi bolalar va o'smirlar ijtimoiy ko'nikmalarni mustahkamlash imkoniyatidan mahrum bo'layotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, ta'lim muassasalari orqali berilayotgan ijtimoiy ko'nikmalar hayotiy ehtiyojlarga to'liq mos tushmasligi sababli, o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvida muammolar kuzatilmoqda.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, hozirgi ijtimoiylashuv jarayonida shaxslar ko'proq "onlayn muhitda" shakllanayotgan rol modellari orqali ijtimoiy normalarni o'zlashtirishmoqda. Bu esa jamiyatdagi real me'yoriy tuzilmalarga zid keladigan yangi ijtimoiy orientatsiyalarni paydo qilmoqda.

Bu qarama-qarshiliklarning chuqurlashuvi yoshlar orasida ijtimoiy begonalashuv, ijtimoiy ishonchsizlik, psixologik izolyatsiya va hatto noan'anaviy xatti-harakatlarga moyillikni kuchaytirmoqda. Muammoga qarshi kurashish uchun faqat pedagogik yoki psixologik yondashuv emas, balki kompleks sotsiologik, siyosiy va axborot siyosatiga asoslangan yondashuv zarur.

Zamonaviy jamiyatda ijtimoiylashuv jarayoni tobora murakkab tus olmoqda. Ijtimoiy institutlar – oila, maktab, OAV va madaniyat markazlari – ilgari jamiyat a'zolarini shakllantiruvchi kuchli poydevor bo'lgan bo'lsa, hozirgi vaqtda ularning funksiyalari ayrim hollarda zaiflashgan yoki o'zaro uzviy aloqasi susaygan. Bu esa, ayniqsa, yoshlar orasida ijtimoiy rol va identifikatsiyani aniqlashda qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, raqamli texnologiyalar, global madaniy oqimlar va iqtisodiy bosimlar natijasida shaxslar, ayniqsa, yoshlar an'anaviy ijtimoiylashuv yo'llaridan chetlashmoqda. Buning natijasida ularning jamiyat bilan bo'lgan munosabati murakkablashmoqda, individualizm kuchaymoqda, virtual makon esa real hayotdagi ijtimoiy me'yorlarni o'zgartirib yubormoqda.

Jamiyatdagi ijtimoiy qarama-qarshiliklar, ijtimoiy tengsizlik, madaniy ziddiyatlar va ijtimoiy institutlarning zaif hamkorligi natijasida shaxsning to'laqonli ijtimoiylashuvi izdan chiqmoqda. Ayniqsa, yoshlar axborot muhitiga haddan ziyod bog'lanib qolgan bo'lib, bu ularning ruhiy holati, ijtimoiy xulq-atvori va hayotga qarashlariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Mazkur holatlarning oldini olish uchun:

- Ijtimoiy institutlar – oila, ta'lim muassasalari va jamoat tashkilotlari – o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash;
- Media savodxonlikni kuchaytirish, yoshlarni ongli ravishda axborotni tahlil qilishga o'rgatish;
- Madaniyatlararo bag'rikenglik, ijtimoiy birdamlik va hamjihatlik g'oyalarini kuchaytirish;
- Yoshlar bilan ishlashda innovatsion, interaktiv va zamonaviy metodik yondashuvlardan foydalanish;
- Ta'limda ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantiruvchi maxsus dasturlarni joriy qilish;

zarur ekani aniqlandi. Ijtimoiylashuvga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan muhitni yaratish, jamiyat a'zolarini ijtimoiy hayotga faol jalb etish, ularning ijtimoiy mas'uliyatini oshirish orqali zamonaviy jamiyatda vujudga kelayotgan ijtimoiy qarama-qarshiliklarni yumshatish va barqarorlikni ta'minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Berger P., Luckmann T. "The Social Construction of Reality." Anchor Books, 1967.
2. Giddens A. "The Constitution of Society." Polity Press, 1984.
3. Habermas J. "The Theory of Communicative Action." Beacon Press, 1984.

4. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi Qonuni. 2016.
6. UNESCO. "Youth and Social Inclusion." 2021.
7. UNICEF. "Adolescents in the Digital Age: Effects and Challenges." 2022.
8. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch." T.: Ma'naviyat, 2008.
9. Rustamov S. "Sotsiologiya nazariyalari." T.: O'zMU nashriyoti, 2022.
10. Mamadaliyev B. "Ijtimoiy institutlar va ularning jamiyatdagi o'rni." T.: Fan, 2021.